

KANTELU

Arvostelette oikeuskanslerille 9.6.2023 osoittamassanne kantelussa Turun hovioikeuden menettelyä asiassa H23/465. Hovioikeus on asiassa 17.4.2023 antamallaan päätöksellä keskeyttänyt käräjäoikeuden päätökset, joilla asianajaja oli vapautettu puolustajan tehtävästään ja tehtävään oli määrätty toinen asianajaja. Tämän jälkeen hovioikeus on 24.4.2023 antamallaan päätöksellä kumonnut käräjäoikeuden päätökset. Kantelussanne kirjoitatte, että hovioikeudella ei nähdäksenne ollut lakiin perustuvaa toimivaltaa antaa päätöstä täytäntöönpanon keskeyttämisestä. Lisäksi olette tuonut esille kysymyksen siitä, olivatko hovioikeuden 17.4.2023 antaman päätöksen ratkaisijat olleet esteellisiä käsittelemään 24.4.2023 annettua ratkaisua.

RATKAISU

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuinina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Tuomioistuinten riippumattomuus on yksi oikeusturvan välttämättömistä rakenteellisista edellytyksistä ja kansanvaltaisen oikeusvaltion valtiojärjestyksen kantavia periaatteita. Suomessa tuomioistuinten riippumattomuus on turvattu perustuslaissa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa samoin kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksessa.

Perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tulee muun ohella valvoa, että tuomioistuimet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

Oikeuskanslerin tuomioistuihin kohdistuva laillisuusvalvonta perustuu tuomioistuinten riippumattomuuden kunnioittamiseen. Tuomioistuinten riippumattomuuden vuoksi tuomioistuinten valvonta kohdistuu lähinnä tuomioistuinten menettelyihin ja toimintatapoihin. Oikeuskansleri ei

voi puuttua riippumattomien tuomioistuinten toimi- ja harkintavaltansa rajoissa tapahtuvaan päätöksentekoon. Tuomioistuinten ratkaisujen valvonta voi kohdistua ainoastaan selvästi puutteellisiin perusteluihin, ilmeiseen harkintavallan ylittämiseen tai muuhun ratkaisun selvään lainvastaisuuteen. Tällaisia ilmeisiä lainvastaisuuksia ovat laadultaan käytännössä esimerkiksi säädetyistä rangaistuslajista poikkeaminen tai rangaistuksen tuomitseminen syyteoikeudeltaan vanhentuneesta rikoksesta.

Hovioikeuden ratkaisemassa asiassa keskeisenä kysymyksenä on ollut se, onko puolustajan vapauttamista koskevaa päätöstä noudatettava muutoksenhausta huolimatta vai voiko muutoksenhakutuomioistuin määrätä, ettei kyseistä päätöstä ole toistaiseksi noudatettava. Tämän jälkeen kysymyksenä on ollut se, onko asiassa ollut edellytyksiä vapauttaa asianajajaa puolustajan tehtävästään puolustajan velvollisuuksien rikkomisen johdosta.

Turun hovioikeus on 17.4.2023 päätöksensä perusteluissaan todennut, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa tai oikeusapulaissa ei ole säädetty siitä, onko puolustajan tai avustajan vapauttamista tehtävästään koskevaa päätöstä noudatettava muutoksenhausta huolimatta ja voiko muutoksenhakutuomioistuin määrätä, ettei kyseistä päätöstä ole toistaiseksi noudatettava. Tämän jälkeen hovioikeuden päätöksen perusteluista ilmenee se oikeudellinen päättely, jolla hovioikeus on päättänyt asiassa tekemäänsä arvioon toimivaltaisuudestaan ja tarpeellisuudesta antaa täytäntöönpanon keskeyttämistä koskeva määräys. Hovioikeuden 24.4.2023 päätöksestä ilmenevät puolestaan ne perustelut, joilla hovioikeus katsoi, että asiassa ei ollut perusteltua vapauttaa asianajajaa puolustajan tehtävästään kuten kärjäoikeus oli tehnyt.

Tuomioistuinten toiminnan, kuten muun julkisen vallan käytön, tulee perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaisesti perustua lakiin. Perustuslain mukaista tuomiovaltaa käyttävällä riippumattomalla tuomioistuimella on kuitenkin joustavia ja tulkinnanvaraisia säännöksiä soveltaessaan laajaa harkintavaltaa eikä tuomioistuinten riippumattomuutta kunnioittavassa laillisuusvalvonassa tule arvioitavaksi laillisen harkintavallan puitteissa tehdyn päätöksen lopputulos. Edellä esiintuodulla tavoin tuomioistuinten ratkaisujen valvonta kohdistuu lähinnä sellaisiin tapauksiin, joissa kyse on ilmeisestä lainvastaisuudesta yksiselitteisen säännöksen soveltamisessa tai karkeasta menettelyvirheestä, joka on saattanut vaikuttaa jutun lopputulokseen. Käsiteltävässä asiassa kyse ei ole tällaisesta tapauksesta, sillä laki ei yksiselitteisesti ota kantaa hovioikeuden käsittelyssä olleeseen kysymykseen. Hovioikeuden menettelyssä ei ole ilmennyt sellaista ilmeistä tai selvää lainvastaisuutta, joka antaisi aiheita toimenpiteisiini.

Kun otetaan huomioon, että oikeuskäytännössä (KKO 2000:104) turvaamistoimenpiteen käsittelemiseen osallistuneen tuomarin ei ole katsottu olevan esteellinen myöhemmin pääasiasratkaisun antamiseen, kantelu ei anna aiheita toimenpiteisiini myöskään hovioikeuden ratkaisukoonpanon esteellisyydestä viitatuilta osin.

Totean kuitenkin pitäväni kantelussanne esiintuotua teemaa hovioikeuden menettelystä varsin tärkeänä myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen kannalta. Erityisesti huomioni on kiinnittynyt siihen, kuinka olette tuonut esille hovioikeuden täytäntöönpanon keskeyttämistä koskeneella päätöksellä olleen vaikutusta käräjäoikeudessa vireillä olleen asian käsittelyyn ja siihen, millä tavoin käräjäoikeus oli hovioikeuden päätösten jälkeen enää kyennyt suorittamaan puolustajan tehtävien asianmukaisen hoitamisen valvontatehtäväänsä. Hovioikeus oli puolestaan oman päätöksensä perusteluissa tuonut esille, että sen mukaan valituksen olisi voitu katsoa tulleen hyödyttömäksi, mikäli käräjäoikeuden päätöksen täytäntöönpanoa olisi jatkettu.

Tiedossani ei ole, vastaako hovioikeuden tekemä tulkinta toimivaltaisuudestaan antaa tämänkaltaisessa asiassa täytäntöönpanon keskeyttämistä koskeva määräys yleisempää oikeuskäytäntöä. Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin mukaan oikeus hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla.

Tuomioistuimen aloitteesta tapahtuvaan puolustajan tai avustajan vaihtamiseen liittyy oikeusturvaintressejä, jotka puoltavat mahdollisuutta muutoksenhauille ja täytäntöönpanon keskeyttämiseksi. Toisaalta pääasiasta irrallinen muutoksenhaku saattaa olla ongelmallinen riippumattomalle tuomioistuimelle kuuluvan prosessinjohtonvallan kannalta sillä käsittelyssä olevassa asiassa. Prosessinjohtoa koskevien toimivaltuuksien ja vastuiden tulisi olla selkeitä myös muutoksenhakutuomioistuimen ja ensimmäisen asteen päätöksen tehneen tuomioistuimen välisessä suhteessa ja varsinkin muutoksenhakua järjestävien lain säännösten riittävän tarkkarajaisia ja täsmällisiä.

Hovioikeuden päätös ja kantelunne tuovat esille asiaan liittyvän siinä määrin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen kannalta merkityksellisiä eriäviä tulkintoja, että saatan kantelunne ja vastaukseni tiedoksi oikeusministeriölle säännösten mahdollista kehittämistä varten. Pyydän oikeusministeriötä ilmoittamaan 31.12.2023 mennessä, mihin toimenpiteisiin asia on mahdollisesti antanut aihetta.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki